

Nr B 237

Av herr **Ohlin m. fl.**, om vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken m. m.

Från den meningsriktning vi företräder har vid upprepade tillfällen varningar framförts för konsekvenserna av den skattepolitik och ekonomiska politik i övrigt som förts under en lång följd av år i vårt land. Vi har menat, att riskerna för kapitalbildningen, företagets konkurrenskraft gentemot utlandet, valutareserven och i sista hand även för sysselsättningen skulle bli allvarliga. Den förda politiken synes nu i förening med den ekonomiska utvecklingen utomlands ha lett fram till det läge där dessa träder fram med en det ekonomiska skeendets egen inneboende drivkraft. Det är visserligen sant, att nationalinkomsten eller den allmänna eller genomsnittliga standarden visat en vacker stegring under de gångna efterkrigsåren i vårt land liksom i alla andra länder. Men det överskuggande draget i vårt lands ekonomiska utveckling har dock varit den hela tiden fortgående och kraftiga penningvärdeförsämringen, som varit större här än i de flesta andra med oss jämförbara länder. Det bör härvid särskilt observeras, att den år för år fortgående inflationen medfört en ojämn standardutveckling. Sådana grupper som inte kunnat lika snabbt som andra kompensera sig för inflation har kommit att släpa efter. Ett annat anmärkningsvärt faktum är att industriproduktionen under efterkrigstiden har utvecklats sig svagare här än i många andra västeuropeiska industriländer, från vilka vi har att möta en hård konkurrens på världsmarknaden. Den svenska valutareserven är vidare svag.

Den gångna vintern och våren har visat hur sårbart sysselsättningsläget är. Arbetslösheten var under årets första fyra månader genomgående ungefär 50 procent större än vid motsvarande tid i fjol och uppgick i mitten av april till ca 60 000 personer (enligt arbetslöshetskassestatistiken). Därefter har en lättning i läget inträtt, ehuru arbetslösheten även vid det senaste registrerings-tillfället — i mitten av juni — något översteg fjolårsnivån. De »händelsepremissar», som nu i olika avseenden och i olika sektorer av samhällsekonomin hopsamlas, inrymmer så mycket ekonomisk dramatik att allvarliga sysselsättningssvårigheter tyvärr kan uppkomma som en följd av den vidare ekonomiska utvecklingen.

Det för dagen mest hotande samhällsekonomiska problemet i vårt land synes vara en intern kostnadsinflation, vilken i förening med en konjunkturavmattning utomlands kan utlösa en valutakris och sysselsättningssvårigheter med början inom exportnäringarna. Som förut antytts skärps problemet

av att det svenska kostnadsläget redan förut är högt, att valutareserven är svag och att konjunkturerna på viktiga marknader utomlands präglas av avmattning. Riskerna är med andra ord påtagliga att vi skall råka in i en ekonomisk utveckling, som präglas av fortsatta prisstegringar och växande arbetslöshet. För att undvika eller i varje fall mildra de svårigheter, som hotar, krävs en väl samordnad och *produktionsbefrämjande* ekonomisk politik. Endast en sådan politik kan utgöra den grundläggande förutsättningen att bevara full sysselsättning. Några viktiga beståndsdelar, som enligt vår mening bör ingå i en sådan politik, skall här i korthet angivas.

1. Vårt land bör med större energi verka för internationell samverkan, t. ex. genom en västeuropeisk överenskommelse, för att hålla produktion, efterfrågan och sysselsättning uppe

I den nu avlämnade konjunkturrapporten har konjunkturinstitutet understrukit, att det finns en bestämd avmattningstendens i den internationella konjunkturen för närvarande. Därest icke samordnade aktioner vidtages, blir det ett livsintresse för varje enskilt land att skydda sin valutareserv. Den åtstramningspolitik, som detta förutsätter, leder till en nedskärning av importen, vilket drabbar andra länders export. Allt fler länder dras enligt konjunkturinstitutets översikt in i denna onda cirkel. Någon planerad koordination i syfte att för varje land skapa ökat utrymme att bedriva en för alla gagnande politik är inte i sikte, framhåller institutet, som tillägger:

»Även om de utvecklingstendenser, som här redovisats, visar sig vara kort-siktiga pekar dock deras blotta existens på ett problem, som bör motivera en internationell planering åtminstone som beredskapsåtgärd.»

Vi vill livligt understryka dessa synpunkter. Vi gör detta desto hellre som de helt ansluter sig till den uppfattning och de rekommendationer, som redovisades från folkpartiets sida vid den ekonomiska debatten i andra kammaren den 28 april i år. Som institutet också framhållit, bör en dylik planering vara av betydelse ur synpunkten av möjligheterna att med framgång genomföra de nu diskuterade arrangemangen med gemensamma marknader. Vi anser, att den planering, som här avses, bör ingå som ett naturligt element vid dessa diskussioner och förberedelser.

Finansministern framhåller i den nu förnyade finansplanen att »det måste framstå som en självklar och angelägen uppgift för vårt land, som i så hög grad bygger sitt välstånd på en utveckling av det internationella handelsutbytet, att inom ramen för organisationerna på området aktivt stödja alla samordnade aktioner med syfte att stabilisera konjunkturen och handelsutbytet» (sid. 9). Uttalandet överensstämmer väl med den från vår sida tidigare redovisade uppfattningen. Vi vill härtill foga följande speciella synpunkter och förslag.

Avsättning av svenska industriprodukter genom utvidgat svenskt stöd åt underutvecklade länder

Den internationella konjunkturavmattningen har redan haft och kan få särskilt svåra konsekvenser för de råvaruproducerande, industriellt underutvecklade länderna och försvagar deras köpkraft. Detta får i sin tur återverkningar på deras möjligheter att upprätthålla sin import från bl. a. de västeuropeiska industriländerna, däribland Sverige.

I en från vårt håll väckt motion — I: 417 av herr De Geer m. fl. och II: 518 av herr Ohlin m. fl. — togs vid 1953 års riksdag denna speciella fråga upp till behandling. Vi pekade där på möjligheterna att i ett läge av konjunkturavmattning för svensk exportnäring samordna åtgärder för främjande av dess avsättning med ett aktivt och i ett sådant läge utvidgat stöd till s. k. underutvecklade länder. Som exempel på varugrupper, som i första hand syntes kunna komma i fråga, nämndes i motionen teknisk utrustning för bevaknings- och avdiktningföretag, för väg- och brobyggnader och för elektrifieringsföretag, järnvägsmateriel av olika slag, jordbruksmaskiner samt över huvud taget industriell maskinutrustning. I första hand finge en kartläggning ske dels över vilka avsättningsområden som skulle kunna tänkas komma i fråga, dels över lämpliga svenska produkter. Finansieringsfrågan kunde tänkas löst genom svenska statliga krediter eller kreditgarantier. Även möjligheterna till finansiering via något internationellt hjälp- och kreditorgan borde undersökas. Det framhölls vidare i motionen att även om en självständig svensk aktion inte borde vara utesluten, var frågan av den karaktären att en viss internationell samordning vore naturlig. Motionen utmynnade i ett förslag om utredning i det angivna syftet.

Motionen ledde till att de däri väckta problemen upptogs till prövning av den år 1952 tillsatta utredningen rörande utformningen av statliga stödåtgärder i syfte att stimulera avsättning, produktion och sysselsättning inom näringslivet.

Denna utredning tog också upp frågan om de stora investeringsbehov och de potentiella avsättningsmöjligheter som förelåg i de underutvecklade länderna.

Kommittén ansåg det vidare angeläget att den långivning, som bedrevs av internationella organ för intensifiering av handeln med de underutvecklade länderna, följes mera noggrant från svensk sida än dittills varit fallet.

Inom FN har under senare år vissa framsteg gjorts på detta område genom att vid sidan av Internationella banken tillskapats International Finance Corporation, till vilken Sverige är ansluten. Vidare har beslutats att inom den tekniska biståndsverksamheten upprätta en speciell fond för stöd åt underutvecklade länder.

Enligt vår mening har de i ovannämnda motioner framförda synpunkterna nu ytterligare aktualiserats. Vi anser därför att en snabb överarbetning och aktivisering av de av 1952 års utredning utarbetade planerna bör ske, varvid

bör beaktas såväl möjligheterna till en ökad insats i FN:s arbete på detta område som till åtgärder som vi kan vidtaga ensamma eller i samarbete med andra länder.

Ökade ansträngningar i övrigt att förstärka exporten, särskilt från mindre företag

1952 års kommitté utarbetade en rad olika förslag till praktiska åtgärder för stöd åt svensk export i ett läge med avsättningssvårigheter. En snabb överarbetning och aktivisering synes som nämnts böra ske av de av kommittén utarbetade planerna. Det bör nämnas att den utökning av ramen för de statliga exportkreditgarantierna till 600 milj. kr. som regeringen nu upptagit i proposition nr B 36 var ett av de förslag kommittén lade fram.

Avsättningssvårigheter på utlandsmarknaden kan av naturliga skäl särskilt drabba mindre företag, vilka inte förfogar över en egen, väl utbyggd utrikesrepresentation. Särskilda ansträngningar från samhällets sida att främja de mindre företagens export är därför motiverade. Det torde lämpligast kunna ske genom att en viss del av den utökade statliga exportkreditgarantien så vitt möjligt disponeras till stöd för de mindre företagens export. Som lämpligt kontaktorgan härför vill vi peka på den med statens stöd bildade och till Sveriges allmänna exportförening knutna exportbyrån för småindustrien. Exportkreditnämnden bör alltså i samarbete med exportbyrån för småindustrien söka tillgodose den mindre företagsamhetens intresse att inom ramen för exportkreditgarantierna uppehålla och stärka dessa företags export. Yrkandet framföres i särskild motion.

Det hårdnande internationella marknadsläget nödvändiggör en förstärkning av den svenska utrikeshandelsrepresentationen. Frågan har vid årets A-riksdag tagits upp i den av herr Christenson i Malmö väckta motionen II: 224, vilken inte hann att behandlas före andra kammarens upplösning och som därför förnyats i särskild ordning. Vi vill starkt understryka vikten av att den där föreslagna översynen av den svenska utrikeshandelsrepresentationen kommer snabbt till stånd.

2. Kapitalbildningen bör förstärkas genom en politik som med olika medel främjar det enskilda sparandet. Återställandet av en normalt fungerande kapitalmarknad och en smidig kreditpolitik, som underlättar produktiva investeringar, bör vara målet

Den speciella konjunktursituation, som vi nu kommit in i, liksom den utveckling som kan förutses skärper vikten av att kapitalförsörjningen tryggas genom ett ökat sparande. Problemet kan enklast formuleras så, att en ev. intern kostnadsinflation förstärkt med en kreditinflation av i svensk efterkrigsekonomi traditionell typ skulle i den allmänna konjunktursituation, som nu synes sannolik, få ödesdigra konsekvenser för vår ekonomi. Finansministern synes vara väl medveten om detta problem, då han i den

förnyade finansplanen uttalar, att »avsättningssvårigheter för exportindustrin och därav uppkommande arbetslöshet inte kan lösas genom en allmän påspädning av den inhemska konjunkturen» (sid. 9). Slutsatsen måste då enligt vår uppfattning bli, att sparandet måste upprätthållas i en omfattning som möjliggör en hög investerings- och rationaliseringsnivå, varigenom konkurrenskraft och avsättningsmöjligheter — om allt annat förblir oförändrat — stärkes. Följes icke denna politik kan resultatet i rådande utgångsläge bli att en mera allmän arbetslöshet blir oundviklig.

Det är i högsta grad att beklaga att man från regeringens sida såväl nu som tidigare visat så ringa förståelse för ett starkt enskilt sparande. Vi kan erinra om uttalandena i finansplanen till 1957 års statsverksproposition. Här konstaterade finansministern först att man inte finge »göra sig några illusioner» om möjligheten att snabbt nå en stegring av det personliga frivilliga sparandet. Därefter utdömde han ett starkt företagssparande såsom icke varande förenligt med kravet på samhällsekonomisk jämvikt. Finansministerns slutsats blev, att man finge lita till ett omfattande offentligt sparande hos stat och kommun, d. v. s. tvångssparande via höga skatter.

Vi tror inte på detta program. Dess bräcklighet har dessutom i eminent grad kunnat erfarenhetsmässigt konstateras. Vi har i tidigare motioner redovisat vår uppfattning, att det frivilliga sparandet hos enskilda och företag måste utgöra ryggraden i sparandet i vårt land, och denna uppfattning kan vi inte finna annat än mycket starkt motiverad. Det gäller att med en serie olika, målmedvetna åtgärder främja det enskilda sparandet och stärka kapitalbildningen. Vilka medel som här kan komma i fråga har vi tagit upp i de vid A-riksdagens början väckta likalydande motionerna I: 311 och II: 362. Dessa motioner hann icke att behandlas före andra kammarens upplösning, varför de nu kommer att förnyas i särskild ordning. De olika åtgärder vi här pekat på är följande:

- a) stimulerande av privat försäkringssparande och bostadssparande,
- b) uppmuntran av enskilt sparande genom skattelättnader för insättningar på s. k. skattesparkonto i bank,
- c) revidering av nuvarande belånings-, ränte- och amorteringsvillkor för statliga bostadslån i och för en breddning av bostadssparandet inom denna sektor,
- d) en aktiv penning- och räntepolitik till penningvärdets försvar,
- e) underlättande av värdefasta placeringar även för småsparare och utveckling av en marknad för indexlån.

I övrigt får vi hänvisa till motionerna.

De olika åtgärder vi här angivit måste vidare förenas med en smidig kreditpolitik. För att det ekonomiska livet skall fungera utan störningar krävs bl. a. att tillgången på kredit löper någorlunda jämnt. Den under senare år i vårt land förda politiken har icke lyckats fylla detta krav. Kreditmarknaden har varit reglerad genom ett kvotssystem, och vissa tider har

ett mer eller mindre utpräglat kreditstopp varit för handen. Ett sådant tillstånd kan i längden inte undgå att få allvarliga följder för företagslivet och sysselsättningen. Stopp på kreditmarknaden leder ofelbart till företagsdöd och arbetslöshet.

Det sagda understryker hur viktigt det är att vi kan komma bort från de regleringsbetonade ingrepp, som varit så kännetecknande för den under gångna år förda regeringspolitiken, och få till stånd en smidigt förd kreditpolitik. Gynnsamma villkor skapas då för företagens ekonomiska planering. Produktionsutbytet blir större. Tryggheten i anställningen växer.

3. Företagsbeskattningen måste reformeras i produktionsvänlig riktning

I en över ett bredare register spelande, sparvänlig politik bör som vi förut har framhållit ett viktigt led vara en reformering av nuvarande företagsbeskattning. De olika konkreta åtgärder vi här syftar på är följande:

- a) omedelbart slopande av den extra företagsskatten,
- b) ändring i de år 1955 antagna bestämmelserna i fråga om värdering av varulager vid beskattningen, så att någon ytterligare skärpning utöver för närvarande, övergångsvis gällande regler icke kommer till stånd. Den för innevarande år gällande rätten att nedskrivning av varulager vid beskattningen får — med bortseende från vissa supplementärregler — ske till lägst 30 procent av värdet skall alltså bibehållas,
- c) en översyn av reglerna för avskrivning å byggnader, som ingår i rörelse, bör ske i syfte att öppna möjlighet till en högre avskrivning under en byggnads första år.

Förslag om extra företagsskattens slopande har från vår sida framförts i de under A-riksdagen icke färdigbehandlade motionerna I: 256 av herr Aastrup m. fl. och II: 324 av herr Kollberg m. fl. En utförlig motivering för extraskattens slopande har där angivits. Vi hänvisar därför till dessa motioner. Yrkandet har förnyats i de likalydande motionerna B I: 175 och B II: 229.

Förslag om ändring i lagervärderingsreglerna har från vår sida framförts vid innevarande riksdag i de likalydande motionerna B I: 9 av herr Kronstrand m. fl. och B II: 11 av herr Kollberg m. fl.

Då vi i de förut nämnda motionerna lämnat utförliga motiveringar för de förslag, som här ånyo aktualiserats i fråga om företagsbeskattningen, har vi ansett det onödigt att i denna motion på nytt upprepa vår framställning. En viktig synpunkt må dock särskilt understrykas. Den gäller det bl. a. från vår sida ofta påpekade förhållandet, att »den första frontlinjen» mot arbetslöshet går inom företagen. Det ligger därför i de anställdas eget intresse att företaget är väl konsoliderat och har resurser att bära en påfrestning vid en övergående konjunkturavmattning. Ett företag, som kunnat bygga upp goda egna reserver, har självfallet mycket större förutsättningar att bibehålla sin arbetsstyrka vid mera kortvariga avsättningssvårigheter än ett företag som saknar sådana reserver. Härvidlag spelar som så ofta

understrukits skattereglerna en mycket stor roll. En hård företagsbeskattning, som allvarligt försvårar företagens reservbildning — och det gör de nuvarande svenska skattereglerna — är därför klart stridande mot de anställdas intressen.

En annan i rådande läge betydelsefull fråga gäller vidgade möjligheter för företagen att utan beskattning för produktiva investeringsändamål disponera medel som avsatts på de särskilda investeringsfonderna för konjunkturutjämning. Förslag om ökade möjligheter i denna riktning framfördes från vårt håll i den offentliga debatten strax efter andra kammarens upplösning. Sedermera har arbetsmarknadsstyrelsen fattat beslut om att medgivande skall lämnas företag som önskar disponera sina investeringsfonder. Något helt generellt medgivande är det dock icke fråga om, utan fonddisponering kan i första hand beviljas för investeringar med omedelbar effekt på sysselsättningen. De ökade möjligheter att disponera investeringsfonderna som efter styrelsens beslut nu öppnats är att hälsa med tillfredsställelse. De vidare erfarenheterna torde böra avvaktas.

En annan betydelsefull angelägenhet i detta sammanhang är att rätt införes till s. k. öppen förlust- och resultatutjämning vid beskattningen. Denna fråga är nu under förnyad utredning sedan början av 1957, sedan den ingående prövats av 1952 års företagsbeskattningskommitté och förslag till författning om rätt till förlustutjämning framlagts inför riksdagen bl. a. från vår sida 1955 och 1956 men där avvisats av den dåvarande regeringsmajoriteten. Vi förutsätter att förslag i ämnet kommer att föreläggas senast 1959 års riksdag. Rätt till öppen förlust- och resultatutjämning är särskilt betydelsefull för mindre företag. Ur synpunkten att upprätthålla ett rikt differentierat näringsliv, vilket ger ökade möjligheter att hålla en jämn och stabil sysselsättning, spelar en stark småföretagsamhet en framträdande roll.

4. *Regleringspolitiken bör avvecklas. Byggnadsregleringen*

De större områden där vi fortfarande har kvar direkta kvantitativa regleringar är kapitalmarknaden och byggnadsområdet samt hyresmarknaden.

På kredit- och kapitalmarknaderna har de förutvarande kvantitativa regleringarna i och med omorienteringen inom räntepolitiken på våren 1955 gradvis avvecklats. Fortfarande kvarstår en direkt kontroll beträffande emissioner av obligationslån, där tillstånd för upptagande av sådana lån för annan än staten prövas från fall till fall av riksbanken. Som tidigare framhållits bör målet vara att med olika medel stärka kapitalförsörjningen så, att regleringen kan helt avvecklas. En fri kapitalmarknad fungerar mycket snabbare och smidigare än en där något slag av tillståndsprövning reser olika hinder för det ekonomiska livet. En fri kapitalmarknad är därför mera »produktiv» än en reglerad.

En förlängning av byggnadsregleringen på ytterligare ett år till den 1 juli 1959 beslöts av A-riksdagen innan dess upplösning. Vi ansåg att denna

reglering nu var mogen att helt avvecklas och yrkade att den inte skulle förlängas längre än till den 1 oktober 1958. Då regleringen enligt vår mening är till sådant förfång för en rationellt bedriven byggnadsverksamhet, anser vi oss böra på nytt föreslå, att byggnadsregleringslagen skall upphöra att gälla den 1 oktober 1958. Regleringens betydelse för att uppehålla sysselsättningen i byggnadsfacken under vintersäsongen är i betydande grad överdriven. Tvärtom har den allt emellanåt verkat i motsatt riktning genom att besked om tillståndskvoter lämnats så sent att vinterarbetslöshet bland byggnadsarbetare blivit en direkt följd. En ryckig och oekonomisk byggnadspolitik har blivit följd. Som lokaliseringinstrument, vilket varit ett annat skäl för regleringen, är den klart olämplig.

Yrkandet om byggnadsregleringens upphörande den 1 januari 1959 framföres i särskild motion, till vilken vi får hänvisa.

De allmänna riktlinjer för viktiga delar av den ekonomiska politiken som vi i denna motion angivit tar främst sikte på på vilka vägar en hotande mera betydande allmän pris- och kostnadsstegring i vårt land skall kunna undvikas och en snabb produktionsökning befrämjas. De framförda förslagen siktar vidare på att öka den otillfredsställande kapitalförsörjningen och stärka företagslivets egen motståndskraft mot avsättnings- och sysselsättningssvårigheter. Det är m. a. o. viktiga delar i ett program för full sysselsättning som här framlagts.

Med erinran om att flera av de ovan angivna förslagen framföres i särskilda motioner får vi med hänvisning till den här framförda motiveringen föreslå,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl Maj:t

dels uttala att den ekonomiska politiken måtte utformas med beaktande av ovan anförda riktlinjer för stabilisering av svensk ekonomi och den fulla sysselsättningens upprätthållande,

dels hemställa att regeringen snabbt överser att i tillämplig utsträckning aktivisera de av 1952 års kommitté för produktionsfrämjande åtgärder utarbetade planerna på att främja svensk export samt vidtager åtgärder för att samordna möjlig avsättning av svenska exportprodukter med ett utökad och aktivt svenskt stöd till industriellt underutvecklade länder.

Stockholm den 3 juli 1958

Bertil Ohlin

Wald. Svensson

Sven Gustafson

i Göteborg

Manne Ståhl

O. Malmberg

Sven Wedén

Ragnhild Sandström

Henning Gustafsson

i Skellefteå